

Vážení a milí čtenáři,

příjezd tanků do Československa před padesáti lety představoval katastrofu nejen pro Čechy a Slováky, ale především i pro samotného útočnicka, Sovětský svaz. Vojska Varšavské smlouvy sice pomohla liberalizující se Československo šedesátých let „znormalizovat“, tedy opět v něm nastolit diktaturu podřízenou zájmům Moskvy, dlouhodobě ale Kreml prohrál. Zásahem v zemi, která se rozhodně nepokoušela o odklon od socialismu, odhalil skutečnou povahu svých záměrů a cílů. Jak s pouhým desetiletým odstupem od srpnové intervence napsal filozof, disident a jeden z hlavních inspirátorů úvodního dokumentu Charty 77 Ladislav Hejdánek, *podstata r. 1968 spočívá v tom, [...] že byla vyjevěna podstatná struktura integrovanosti celého socialistického bloku, že byla napsána jedna z nejdůležitějších, protože přehledných a souhrnně kritických stránek z dějin moderního socialismu a komunismu...*

Jestliže do 21. srpna 1968 bylo možné věřit, že takzvaný socialistický blok vedený Sovětským svazem je schopen se demokratizovat a vytvořit tak životaschopnou alternativu vůči západním demokraciím, po tomto datu už to možné nebylo. *Společnost tzv. reálného socialismu už není dynamická, a proto nebude [...] napříště určovat ani spoluurčovat budoucnost světa. A tato politováníhodná skutečnost byla zvláště ostře exponována v srpnu 1968 a ve společenských a kulturních důsledcích v naší zemi, k nimž vedla vojenská intervence proti pokusu o reformu, napsal Hejdánek ve svém Dopise příteli č. 33, který se letos dočkal své prvního knižního vydání ve výboru Hejdánkových textů nazvaném Češi a Evropa vydaném Ústavem pro studium totalitních režimů.*

Nezastírá přitom, že politicky představovalo celé Pražské jaro 1968 zoufalý neúspěch. *Vedoucí představitelé země byli na jedné straně velmi váhaví, ale ne opatrní; dělali dojem, že nemají situaci v rukou (ačkoliv skutečná moc z jejich rukou nikdy nepřešla jinam), nechali se „postřikovat“ událostmi, ale pokud jde o eventuelní sovětskou intervenci, zdáli se být překvapivě bezstarostní. [...] Pravý význam „československého jara“ však nebyl a není v tom, čeho se politicky dosáhlo (toho bylo celkem málo a bylo to i před intervencí stále dost labilní a nezajištěné), ale čeho se dosáhlo v nahlédnutí věcí, tedy čeho se dosáhlo noeticky, ale ovšem čeho se také dosáhlo mravně a duchovně.*

Bez srpnové intervence by podle Hejdánka například nebyla možná Charta 77 v té podobě, v jaké se ustavila a díky které dodnes oprávněně vzbuzuje respekt, totiž

jako společenství dialogu schopné v zájmu věci překlenout minulé křivdy i trvajících rozdílnosti: *Nedovedu si představit, za jakých ještě převratných okolností bychom se my, političtí a kulturní outsideri a občané druhého řádu, mohli setkat a sblížit, ba dokonce sprátelet se stranickými politickými prominenty [...]. To nebylo jen důsledkem toho, že pod vnějším tlakem jsme se my změnili, ale – na tom bych chtěl trvat – především proto, že se změnili oni.*

Že síla srpna 1968 otvírat lidem oči a vést je k proměně působila i mimo Československo, dokládají také texty druhého letošního čísla *Paměti a dějin*, které právě držíte v rukou.

Filozof a teolog Wolfram Tschiche ve vzpomínkově laděném textu píše o tom, jak ho události k Československu přiměly definitivně se vymezit vůči komunistickému režimu ve své zemi, tehdejší NDR. Esej historika Petra Placáka zase pojednává o setkávání se oněch „outsiderů“ a „politických prominentů“ na půdě exilové laické katolické organizace Opus

Bonum. Historik Tomáš Vilímek představuje celospolečenskou reakci na československé srpnové události v bývalém východním Německu. Vše doplňuje rozhovor Petra Andrease s historikem Michalem Macháčkem nad jeho oceňovanou monografií o Gustávu Husákově, který je dodnes jedním z hlavních symbolů vynuceného konce československých snah o reformu socialismu. Zmiňované monografii se věnuje také recenze z pera historika Matěje Bílého.

Druhým tematickým pilířem tohoto čísla revue *Paměť a dějiny* je násilný odpor proti režimu, zejména v období takzvané normalizace. Jde o nepříliš známý fenomén naší nedávné historie, proto mu věnujeme hned několik studií.

Je však třeba též upozornit na naše obrazové rubriky. Najdete v nich práce dvou renomovaných fotografů. Harald Hauswald dokumentoval život ve východním Německu osmdesátých let. Publikujeme ukázky z aktuální výstavy jeho díla, která v současnosti putuje po německých zemích. Karel Cudlín je znám především jako jeden z oficiálních fotografů Václava Havla. My však přinášíme ukázky z jeho dokumentárního cyklu zachycujícího odsun sovětských okupačních vojsk z Československa, který představuje symbolický epilog za srpnovou invazí a následující normalizací.

S přáním všeho dobrého
Adam Šůra, šéfredaktor

